

## ENDOKRINOLOGIYA YO'NALISHIDA BEMORLARGA TO'G'RI TASHXIS QO'YISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI

**Bahodirova Mohinur Kozimjon qizi**

Qo'qon universiteti Andijon filiali

Tibbiyot fakulteti, Davolash ishi yo'nalishi 25\_31-guruh talabasi

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada endokrinologiya amaliyotida bemorlarga to'g'ri tashxis qo'yishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Endokrin tizim kasalliklarining klinik xususiyatlari, laborator va instrumental diagnostika usullarining ahamiyati, differensial tashxis tamoyillari hamda zamonaviy diagnostik texnologiyalarning afzalliklari tahlil qilingan. Shuningdek, qalqonsimon bez, qandli diabet, gipofiz va buyrak usti bezlari kasalliklarini aniqlashda kompleks yondashuvning ahamiyati ochib berilgan. Tadqiqot natijalari endokrinologik kasalliklarni erta aniqlash va samarali davolashni tashkil etishda muhim ahamiyat kasb etadi.

**Kalit so'zlar:** endokrinologiya, tashxis, qandli diabet, qalqonsimon bez, gormonlar, laborator diagnostika, differensial tashxis, ultratovush tekshiruvi, endokrin tizim, bemor.

**Аннотация:** В данной статье рассматриваются теоретические и практические аспекты правильной диагностики пациентов в эндокринологии. Проанализированы клинические особенности эндокринных заболеваний, значение лабораторных и инструментальных методов исследования, принципы дифференциальной диагностики и преимущества современных диагностических технологий. Особое внимание уделено комплексному подходу при выявлении заболеваний щитовидной железы, сахарного диабета, гипопиза и надпочечников. Результаты исследования имеют важное значение для раннего выявления и эффективного лечения эндокринологических заболеваний.

**Ключевые слова:** эндокринология, диагностика, сахарный диабет, щитовидная железа, гормоны, лабораторная диагностика, дифференциальная диагностика, ультразвуковое исследование, эндокринная система, пациент.

**Abstract:** This article discusses the theoretical and practical aspects of accurate diagnosis in endocrinology. Clinical characteristics of endocrine diseases, the importance of laboratory and instrumental diagnostic methods, principles of differential diagnosis, and advantages of modern diagnostic technologies are analyzed. Particular attention is paid to a comprehensive approach in identifying thyroid disorders, diabetes mellitus, pituitary diseases, and adrenal gland disorders. The results of the study are important for the early detection and effective treatment of endocrine diseases.

**Keywords:** endocrinology, diagnosis, diabetes mellitus, thyroid gland, hormones, laboratory diagnostics, differential diagnosis, ultrasound examination, endocrine system, patient.

Kirish. Zamonaviy tibbiyotning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lgan endokrinologiya inson organizmidagi ichki sekretiya bezlari faoliyatini, ularning kasalliklarini va davolash usullarini o'rganadi. So'nggi yillarda dunyo miqyosida qandli diabet, qalqonsimon bez kasalliklari, semizlik va metabolik sindrom bilan kasallanish ko'rsatkichlari sezilarli darajada oshib bormoqda. Shu sababli bemorlarga o'z vaqtida va aniq tashxis qo'yish endokrinologiyaning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

To'g'ri tashxis qo'yish kasallikning kechishini nazorat qilish, asoratlarning oldini olish hamda davolash samaradorligini oshirish imkonini beradi. Noto'g'ri yoki kechikkan tashxis esa kasallikning og'irlashuviga va hayot sifatining pasayishiga olib kelishi mumkin.

Tadqiqotning maqsadi. Endokrinologik kasalliklarni aniqlashda zamonaviy diagnostika usullarining ahamiyatini o'rganish hamda bemorlarga to'g'ri tashxis qo'yishning ilmiy-amaliy asoslarini tahlil qilish.

Tadqiqot metodlari. Maqolani tayyorlashda ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish va tizimlashtirish metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, endokrinologik amaliyotda qo'llanilayotgan laborator va instrumental diagnostika usullarining samaradorligi o'rganildi.

Asosiy qism. Endokrin tizim organizmdagi metabolik jarayonlar, o'sish va rivojlanish, reproduktiv faoliyat hamda stressga moslashuv jarayonlarini boshqaradi. Ushbu tizim faoliyatidagi buzilishlar turli klinik belgilar bilan namoyon bo'ladi. Biroq ko'plab endokrin kasalliklarning simptomlari boshqa kasalliklarga ham xos bo'lgani sababli tashxis qo'yishda yuqori aniqlik talab etiladi.

Masalan, qalqonsimon bez faoliyatining pasayishi holatlarida bemorlarda holsizlik, uyquchanlik, vazn ortishi va depressiv holatlar kuzatiladi. Bu belgilar ko'plab boshqa kasalliklarda ham uchrashi mumkin. Shu bois faqat klinik simptomlarga asoslanib tashxis qo'yish yetarli emas.

Tashxis jarayonining birinchi bosqichi bemordan to'liq anamnez yig'ish hisoblanadi. Shifokor bemorning shikoyatlari, kasallikning boshlanish va rivojlanish tarixi, irsiy omillar, turmush tarzi va ovqatlanish xususiyatlarini aniqlashi zarur.

Klinik tekshiruv davomida tana vazni, bo'yi, tana massasi indeksi, arterial bosim, teri holati va boshqa ko'rsatkichlar baholanadi. Ayniqsa, semizlik, bo'yin sohasidagi o'zgarishlar va pigmentatsiyalar endokrin kasalliklar haqida muhim ma'lumot beradi.

Endokrinologiyada laborator tekshiruvlar tashxisning asosiy tarkibiy qismini tashkil etadi. Gormonal tekshiruvlar orqali ichki sekretiya bezlarining funksional holati baholanadi.

Qalqonsimon bez kasalliklarida quyidagi ko'rsatkichlar aniqlanadi:

- TSH (Tireotrop gormon);
- Erkin T3;
- Erkin T4;
- Antitireoid antitanachalar.

Qandli diabet tashxisida esa:

- Qondagi glyukoza miqdori;
- Glikozillangan gemoglobin (HbA1c);
- Insulin darajasi;
- C-peptid ko'rsatkichlari muhim ahamiyatga ega.

Laborator tekshiruvlarning afzalligi kasallikni klinik belgilar yuzaga chiqishidan oldin aniqlash imkonini berishidir.

Zamonaviy endokrinologiyada instrumental tekshiruvlar keng qo'llaniladi. Ularga quyidagilar kiradi:

- Ultratovush tekshiruvi (UTT);
- Kompyuter tomografiyasi (KT);
- Magnit-rezonans tomografiya (MRT);
- Sintigrafiya;
- Densitometriya.

Qalqonsimon bez tugunlarini aniqlashda ultratovush tekshiruvi eng samarali usullardan biri hisoblanadi. Gipofiz adenomalarini aniqlashda MRT yuqori diagnostik aniqlikka ega.

Differensial tashxis bir-biriga o'xshash klinik belgilar bilan kechuvchi kasalliklarni farqlash imkonini beradi. Masalan, gipertireoz va vegetativ nerv tizimi buzilishlari ayrim hollarda bir xil simptomlar bilan namoyon bo'lishi mumkin.

Shuningdek, qandli diabetning 1-turi va 2-turini aniqlashda laborator tekshiruvlar va klinik belgilar birgalikda baholanadi. Bu esa davolash taktikasini to'g'ri tanlash imkonini beradi.

So'nggi yillarda sun'iy intellekt va raqamli tibbiyot texnologiyalarining rivojlanishi endokrinologik diagnostikani yangi bosqichga olib chiqdi. Elektron tibbiy ma'lumotlar bazalari, avtomatlashtirilgan laborator tizimlar va telemeditsina xizmatlari tashxis aniqligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Molekulyar-genetik tekshiruvlar ayrim irsiy endokrin kasalliklarni erta aniqlash imkonini bermoqda. Bu esa profilaktik choralarni o'z vaqtida amalga oshirishga yordam beradi.

Natijalar va muhokamalar. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, endokrinologik kasalliklarni aniqlashda kompleks yondashuv eng yuqori samaradorlikni ta'minlaydi. Faqat klinik belgilar yoki laborator natijalarga asoslanish yetarli emas. Anamnez, fizik tekshiruv, laborator va instrumental diagnostika natijalarini birgalikda baholash tashxis aniqligini sezilarli darajada oshiradi.

Ayniqsa, qandli diabet, gipotireoz, gipertireoz, gipofiz va buyrak usti bezlari kasalliklarini erta aniqlash bemorlarning hayot sifatini yaxshilash va asoratlarni kamaytirishda muhim omil hisoblanadi.

Xulosa. Endokrinologiyada to'g'ri tashxis qo'yish murakkab va ko'p bosqichli jarayon bo'lib, klinik, laborator hamda instrumental tekshiruvlarning uyg'unligini talab etadi. Zamonaviy diagnostik texnologiyalardan foydalanish kasalliklarni erta aniqlash va samarali davolash imkoniyatlarini kengaytiradi. Endokrinologik amaliyotda differensial tashxis tamoyillariga qat'iy rioya qilish hamda individual yondashuvni qo'llash yuqori natijalarga erishishning muhim sharti hisoblanadi.

### **Adabiyotlar**

1. Melmed S., Auchus R.J., Goldfine A.B. Williams Textbook of Endocrinology. – Philadelphia: Elsevier, 2024.
2. Jameson J.L., De Groot L.J. Endocrinology: Adult and Pediatric. – Elsevier, 2023.
3. American Diabetes Association. Standards of Care in Diabetes. – 2025.
4. Larsen P.R., Kronenberg H.M. Williams Textbook of Endocrinology. – New York, 2023.
5. Greenspan F.S., Gardner D.G. Basic and Clinical Endocrinology. – McGraw-Hill, 2022.
6. Hennessey J.V. Clinical Endocrinology. – Springer, 2023.
7. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. Endokrinologiya bo'yicha klinik protokollar. – Toshkent, 2024.